

Розвиток сільських та периферійних територій

2. Зуб Г.І. Державна політика щодо розвитку страхування сільськогосподарських ризиків [Текст] / Г.І. Зуб // Облік і фінанси АПК. – 2006. – №6. – С.83-88.
3. Мних В.М. Страхування сільськогосподарських ризиків і їх вплив на фінансово-економічну діяльність сільськогосподарських підприємств [Текст] / В.М. Мних // Агросвіт. – 2007. – № 2. – С. 28-31.
4. Навроцький С. А. Страхування майна сільськогосподарських товаровиробників [Текст]: дис. канд. екон. наук: 08.00.08 / Навроцький Степан Аркадійович. – Київ, 2012. – 236 с.

Дяконенко О.І., к.е.н, с.н.с.

Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Анотація. Досліджено сучасний стан та перспективи розвитку сільських поселень в умовах адміністративно-територіальної реформи. Досліджено праці зарубіжних науковців у сфері децентралізації, на основі яких обґрунтовано ймовірний характер та напрям дії бюджетної реформи в Україні задля мінімізації деструктивних наслідків.

Ключові слова: сільські поселення, адміністративно-територіальна реформа, сільське населення, децентралізація, розвиток, Україна.

Проблема дослідження та її актуальність. З початком адміністративно-територіальної реформи, метою якої є оптимізація перерозподілу бюджетних ресурсів задля формування фінансової самодостатності населених пунктів та підвищення рівня життя населення, сільські поселення здобули можливість для формування економічного підґрунтя збереження людського капіталу на селі. Здійснюючи багатовекторний вплив на розвиток сільських поселень, децентралізаційна реформа прямим та опосередкованим чином впливатиме на трансформацію сільської поселенської мережі та щільності поселень, формуючи якісно новий стан та форму функціонування системи сільського розселення.

Наразі в Україні реалізація адміністративно-територіальної реформи триває в умовах дотаційності більшості сільських об'єднаних територіальних громад (ОТГ), що обумовлено значно меншими, порівняно з населеними пунктами більшої людності, фінансовим потенціалом, концентрацією економічного та людського капіталу. Наукові дослідження неодноразово підтверджували залежність між фінансовою спроможністю та людністю поселення, що в умовах зниження щільності сільських поселень та низького рівня фінансової спроможності сільських ОТГ є

Розвиток сільських та периферійних територій

беззаперечним аргументом на користь проведення об'єднання громад в руслі адміністративно-територіальної реформи. У Франції, Італії, Швеції, Польщі, Латвії, Литві, Словаччині, Естонії, Чехії, Словенії та інших країнах практикувалось об'єднання територіальних громад задля підвищення їх фінансової життєздатності. В Україні, згідно з вимогами адміністративно-територіальної реформи, чисельність населення громади має бути більшою за 5 тис. осіб задля досягнення фінансової спроможності ОТГ. Натомість питома вага сільських ОТГ з чисельністю жителів менше 5 тис. осіб у 2018 р. становила 32,0 % із 665 ОТГ України, і 73,2 % з цих малочисельних громад мали дотаційний бюджет [1; 2]. Така невідповідність основоположним вимогам адміністративно-територіальної реформи сприятиме подальшій деформації вікової структури населення сільських громад у бік зростання питомої ваги осіб пенсійного віку, здрібненню сільської поселенської мережі та активізації безповоротної міграції працездатного сільського населення. Досвід реалізації адміністративно-територіальної реформи в Естонії засвідчив зростання міграції місцевого населення та знелюднення території тих волостей, чисельність яких не перевищувала 2 тис. жителів [3].

Метою дослідження є оцінка сучасного стану та перспектив розвитку сільських поселень України в умовах реалізації адміністративно-територіальної реформи в контексті завдань мінімізації можливого деструктивного тиску зрушень на соціальне становище населення. Необхідність цього дослідження зумовлена вимогами стабілізації економічного та соціального розвитку сільських громад та збереження економічного і демографічного потенціалу сільських поселень, які підпадатимуть під тиск процесів оптимізації бюджетних ресурсів та перерозподілу владних повноважень.

Методи дослідження та вихідні дані. Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку сільських поселень в умовах реалізації адміністративно-територіальної реформи базується на використанні системного підходу, економетричних моделей, часових рядів, кореляційно-регресійного методу. Дослідження базується на гіпотезі про причинно-наслідковий взаємозв'язок децентралізаційної реформи та розвитку сільських поселень. Інформаційною базою дослідження є офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства розвитку громад та територій та результати власних досліджень, здійснені на основі представлених вище методів.

Результати дослідження. Проблематику адміністративно-територіальної реформи та її важливості для розвитку поселень досліджували: К. Лесман, який виявив взаємозв'язок адміністративно-територіальної реформи та регіональних диспропорцій, розкривши залежність взаємозв'язку цих категорій від рівня економічного розвитку країни та глибини економічної та соціальної асиметрії [4]; Р. Прюдхomm, який обґрунтував небезпеки реалізації адміністративно-територіальної реформи; Н. Джемелл, Р. Кінлер, Р.М. Макнаб та І. Санз, які вивчили вплив фінансової децентралізації на економічне зростання [5], а Блохлігер Х. та Егерт Б. – вплив фінансової децентралізації на продуктивність, Роден Дж., Неяпті Б. –

Розвиток сільських та периферійних територій

на дефіцитність місцевих бюджетів, Арсе дель Гранадо Ф., Макнаб Р., Фон Браун Дж., Гроуте У. – на рівень життя, доходність та бідність населення тощо. За висновками більшості експертів, вплив децентралізації на фінансову спроможність ОТГ, економічний і соціальний розвиток сільських поселень, поселенську інфраструктуру та рівень життя сільського населення простежуватиметься переважно у середньо- та довгостроковій перспективі. За умови успішної реалізації адміністративно-територіальної реформи ймовірно поступове нарощування фінансового потенціалу ОТГ, прискорення місцевого розвитку та підвищення якості життя, що сприятиме формуванню передумов для зменшення міграції сільського населення, обумовленої здебільшого причинами незадоволеності місцевими умовами проживання. За помірних адміністративно-територіальних зрушень динаміка розвитку сільських поселень залишатиметься в обсягах ретроспективного періоду та може підпадати під тиск диспропорційності економічного та соціального розвитку ОТГ, що поживатиме міграційні переміщення з біднішої громади до заможнішої та дещо зменшить міграційну активність у фінансово стабільних громадах. Натомість при уповільненні адміністративно-територіальної реформи, часткової її реалізації чи призупинення високої ймовірності стануть посилення деформації поселенської структури країни, зниження сільського поселенського потенціалу, що проявиться у здрібненні поселенської мережі та зменшенні людності в селах.

З реалізацією адміністративно-територіальної реформи для сільських ОТГ з'явиться можливість покращити фінансові показники. Радикальні зміни у функціях і повноваженнях місцевої влади та територіальних громад, що супроводжуються розширенням джерел надходження коштів сільських бюджетів та зрушеннями у співвідношенні їх доходної та видаткової частин, формують підґрунтя для зростання фінансового потенціалу сільських ОТГ. Наприклад, упродовж 2016-2018 рр. спостерігалось найкраще співвідношення доходів та видатків у сільських бюджетах за період з 2000 р.: доходи покривали витрати на 97,2, 84,7 та 83,0 % відповідно (для порівняння, у 2000 р. – на 53,6 %, 2010 р. – 47,4) [6]. Посилення фінансової автономії з часом активізує економічне зростання в сільських громадах, що підтверджується досвідом реалізації адміністративно-територіальної реформи у високорозвинутих економіках і в країнах з нестабільною економікою [5; 7; 8; 9]. Кращі стартові можливості матимуть ОТГ, на території яких є суб'єкти господарювання чи їх структурні підрозділи з високим рівнем доходності, що сформують можливість місцевій владі розвивати інфраструктуру та соціальну сферу, підвищувати інвестиційну привабливість поселення та якість життя селян. Натомість сільські громади, що мають обмежений ресурсний (фінансовий, економічний, демографічний) потенціал, високодефіцитний бюджет, монофункціональну сільську економіку, нерозвинене транспортне сполучення, низькокваліфіковане місцеве керівництво та безініціативне населення, характеризуватимуться високою безповоротною міграцією населення.

Варто зазначити, що навіть за умов нарощування сільськими поселеннями фінансового та економічного потенціалу міграційний відтік селян до міст і пов'язані

Розвиток сільських та периферійних територій

з цим процеси депопуляції сільського населення триватимуть. Інтенсивною буде міграція сільського населення в Київській та Харківській областях, у тому числі через низькі темпи формування ОТГ, які послаблюють продуктивний вплив реформи у збереженні людського потенціалу в межах територіальної громади: на початок 2020 р. у Київській області об'єднано в громади лише 22,6% площі області, у Харківській – 27,0 % [10]. Найпотужнішим напрямом міграції сільського населення залишатиметься напрям «ОТГ – великі міста», а основними центрами тяжіння – Київ, Харків, Одеса, Львів. Поруч з цим зростатимуть обсяги міграції до ОТГ, розташованих поблизу великих міст, а також у напрямі «периферія-центр ОТГ» та між сусідніми ОТГ у вигляді міграції робочої сили з ОТГ-аутсайдерів в заможні громади з високими можливостями реалізації трудової активності.

Власна імплікація отриманих результатів дослідження. Виконане дослідження дає підстави для висновку про важливість обраної тематики та вагомості отриманих результатів для ефективної реалізації адміністративно-територіальної реформи в сільській місцевості, мінімізації можливого деструктивного тиску зрушень на якість життя селян. Урбанізаційні процеси та депопуляція сільського населення, спричинені передусім низьким рівнем життя у сільській місцевості, дефіцитністю сільського бюджету, обмеженим ресурсним потенціалом, можуть бути мінімізовані шляхом використання переваг, які надає адміністративно-територіальна реформа, та реалізацією новітніх стратегічних напрямів розвитку.

Результати дослідження стануть у нагоді при подальших наукових розробках у цьому напрямі, зокрема при виявленні й обґрунтуванні ризиків та загроз щодо впливу адміністративно-територіальної реформи на трансформаційні зміни в системі розселення, визначенні стратегічних напрямів розвитку сільських ОТГ.

Список літературних джерел:

1. Окремі показники виконання місцевих бюджетів ОТГ (248 ОТГ із 665 ОТГ) за 2018 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/348/4_Group_2018.pdf.
2. Оцінка фінансової спроможності 665 ОТГ за 2018 рік (у розрізі областей) / Рада Європи; Центр «Соціальні індикатори». – 2019. – 51 с.
3. Стежар Т. Децентралізація: уроки Естонії для України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.unian.ua/1038703-detsentralizatsiya-uroki-estoniji-dlya-ukrajini.html>
4. Lessman C. Regional inequality and decentralization: An empirical analysis / Christian Lessman // *Environment and Planning A: Economy and Space*. – 2012. – Vol.44. – P. 1363–1388.
5. Gemmell, N. Fiscal decentralization and economic growth: spending versus revenue decentralization / Gemmell, N., Kneller, R. and Sanz, I. // *Economic Inquiry*. – 2013. – 51 (4): 1915–1931.

6. Бюджет України 2018 : стат. зб. / Міністерство фінансів України. – Київ, 2019. – 309 с.
7. Buehn, A. Decentralization and the shadow economy: Oates meets Allingham-Sandmo / Buehn, A. Lessman, C. and Markwardt, G. // *Applied Economics*. – 2013. – 45(18): 2567-2578.
8. Brueckner J. Fiscal federalism and economic growth / J. Brueckner // *Journal of Public Economics*. – 2006. – Vol 90 №10-11. - P. 2107–2120.
9. Akai N. Fiscal decentralization contributes to economic growth: Evidence from state-level cross-section data for the United States / N. Akai, M. Sakata // *Journal of Urban Economics*. – 2002. - Vol 52 №1. – P. 93–108.
10. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 січня 2020 // Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Київ, 2020. – 31 с.

Козак М.І., к.е.н.

Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»

ЕЛЕКТРОННИЙ КОТЕДЖ ЯК ОСНОВА ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЗАЙНЯТОСТІ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Abstract. The research focuses on the general characteristics of information society in Ukraine. The necessity of electronic cottages formation in Ukraine as one of diversification lines of rural employment is considered. The advantages of electronic cottages for both employers and employees are identified, as well as the necessary prerequisites for their creation.

Keywords: electronic cottage, digitization, information society, rural territories, employment.

Анотація. У роботі дано характеристику інформаційному суспільству в Україні. Розглянуто необхідність формування електронних котеджів як один із напрямів диверсифікації зайнятості на сільських територіях. Визначено переваги електронних котеджів як для роботодавців, так і для працівників, а також окреслено необхідні передумови для їх створення.

Ключові слова: електронний котедж, діджиталізація, інформаційне суспільство, сільські території, зайнятість.

Проблема дослідження та її актуальність. Постіндустріальний розвиток тісно пов'язаний із початком нової стадії розвитку людства, яка базується на посиленні ролі інформації у житті суспільства. Енциклопедія сучасної України визначає інформаційне суспільство як соціологічну концепцію, нову фазу розвитку, в